

CORPUS SCRIPTORUM LATINORUM
PARAVIANUM

MODERANTE CAROLO PASCAL

N. 43.

EX OFFICINA REGIA
I. B. PARAVIAE ET SOC.
AUGUSTAE TAUR.

M. IUNIANI IUSTINI

EPITOMA
HISTORIARUM PHILIPPICARUM
POMPEI TROGI

RECOGNOVIT, PRAEFATUS EST, APPENDICEM CRITICAM
ADIECIT

MARCUS GALDI

ACCEDUNT PROLOGI IN POMPEIUM TROGUM

IN AEDIBUS IO. BAPT. PARAVIAE ET SOCIORUM
AUG. TAURINORUM-MEDIOLANI-FLORENTIAE-ROMAE-NEAPOLI-PANORMI
GENUAE apud FRATRES TREVES (A. L. I.)
TERGESTE apud L. CAPPELLI.

1 5. Conpositis in Graecia rebus Philippus omnium civi-
 2 tatum legatos ad formandum rerum praesentium statum
 3 evocari Corinthum iubet. Ibi pacis legem universae Graeciae
 4 pro meritis singularum civitatum statuit, consiliumque om-
 5 nium veluti unum senatum ex omnibus legit. Soli Lacedae-
 6 monii et regem et leges contempserunt, servitatem, non
 7 pacem rati, quae non ipsis civitatibus conveniret, sed a
 8 victore ferretur. Auxilia deinde singularum civitatum de-
 9 scribuntur, sive adiuvandus ea manu rex oppugnante aliquo
 foret seu duce illo bellum inferendum. Neque enim dubium
 erat imperium Persarum his apparatus peti. Summa auxi-
 liorum CC milia peditum fuere et equitum XV milia. Extra
 hanc summam et Macedoniae exercitus erant et confinis
 domitarum gentium barbaria. Initio veris tres duces in
 Asiam Persarum iuris praemittit, Parmenionem, Amyntam et
 Attalum, cuius sororem nuper expulsa Alexandri matre
 Olympiade propter stupri suspicionem in matrimonium re-
 ceperat.

1 6. Interea, dum auxilia a Graecia coeunt, nuptias Cleo-
 2 patrae filiae et Alexandri, quem regem Epiri fecerat, celebrat.
 3 Dies erat pro magnitudine duorum regum, et conlocantis
 4 filiam et uxorem ducentis, apparatus insignis. Sed nec
 ludorum magnificentia deerat; ad quorum spectaculum Phi-
 lippus cum sine custodibus corporis medius inter duos Ale-
 xandros, filium generumque, contenderet, Pausanias, nobilis
 ex Macedonibus adulescens, nemini suspectus, occupatis
 angustiis Philippum in transitu obruncat diemque laetitiae
 5 destinatum foedum luctu funeris facit. Hic primis puber-
 6 tatis annis stuprum per iniuriam passus ab Attalo fuerat,
 7 cuius indignitati haec etiam foeditas accesserat; nam per-
 8 ductum in convivium solutumque mero Attalus non suae
 tantum, verum et convivarum libidini velut scortum vile
 subiecerat ludibriumque omnium inter aequales reddiderat.
 Hanc rem aegre ferens Pausanias querellam Philippo saepe
 detulerat. Cum variis frustrationibus non sine risu differ-
 retur et honoratum insuper ducatu adversarium cerneret,
 iram in ipsum Philippum vertit ultionemque, quam ab
 adversario non poterat, ab iniquo iudice exegit.

7. Creditum est etiam inmissum ab Olympiade, matre 1
 Alexandri, fuisse, nec ipsum Alexandrum ignarum paternae 2
 caedis exitisse; quippe non minus Olympiadem repudium 2
 et praelatam sibi Cleopatram quam stuprum Pausaniam 3
 doluisse. Alexandrum quoque regni aemulum fratrem ex 3
 noverca susceptum timuisse; eoque factum, ut in convivio 4
 antea primum cum Attalo, mox cum ipso patre iurgaret, 4
 adeo ut etiam stricto gladio eum Philippus consecratus sit 4
 aegreque a filii caede amicorum precibus exoratus. Quam- 5
 obrem Alexander ad avunculum se in Epirum cum matre, 6
 inde ad regem Illyriorum contulerat; vixque revocanti miti- 6
 gatus est patri precibusque cognatorum aegre redire con- 7
 pulsus. Olympias quoque fratrem suum Alexandrum, Epiri 7
 regem, in bellum subornabat, pervicissetque, ni filiae nuptiis 8
 pater generum occupasset. His stimulis irarum utriusque 8
 Pausaniam de impunitate stupri sui querentem ad tantum 9
 facinus impulisse creduntur. Olympias certe fugienti per- 9
 cussori etiam equos habuit praeparatos. Ipsa deinde audita 10
 regis nece cum titulo officii ad exequias cucurrisset, in cruce 10
 pendens Pausaniae capiti eadem nocte, qua venit, coronam 11
 auream inposuit, quod nemo alius audere nisi haec superstitie 11
 Philippi filio potuisset. Paucos deinde post dies refixum 11
 corpus interfectoris super reliquias mariti cremavit et tumulum 12
 ei eodem fecit in loco parentarique eidem quotannis incussa 12
 populo superstitione curavit. Post haec Cleopatram, a qua 12
 pulsa Philippi matrimonio fuerat, in gremio eius prius filia 13
 interfecta, finire vitam suspendio coegit; spectaculoque pen- 13
 dentis ultionem potita est, ad quam per parricidium festina- 13
 verat. Novissime gladium illum, quo rex percussus est, 13
 Apollini sub nomine Myrtales consecravit: hoc enim nomen 14
 ante Olympiadis parvulae fuit. Quae omnia ita palam 14
 facta sunt, ut timuisse videatur, ne facinus ab ea commissum 14
 non probaretur.

8. Decessit Philippus XL et septem annorum, cum annis 1
 XXV regnasset. Genuit ex Larissaea saltatrice filium Arri- 2
 daeum, qui post Alexandrum regnavit. Habuit et alios 3
 multos ex variis matrimoniis regio more susceptos, qui partim 3
 fato, partim ferro periire. Fuit rex armorum quam convi- 4

5 viorum [adparatibus] studiosior, cui maxime opes erant
 6 instrumenta bellorum; divitiarum quaestu quam custodia
 7 sollertior. Itaque inter cotidianas rapinas semper inops
 8 erat. Misericordia in eo et perfidia pari iure dilectae. Nulla
 apud eum turpis ratio vincendi. Blandus pariter et insi-
 diosus, adloquio qui plura promitteret quam praestaret; in
 9 seria et iocos artifex. Amicitias utilitate, non fide colebat.
 Gratiam fingere in odio, in gratia offensam simulare, instruere
 inter concordantes odia, apud utrumque gratiam quaerere
 10 sollempnis illi consuetudo. Inter haec eloquentia et insignis
 oratio, acuminis et sollertiae plena, ut nec ornatui facilitas
 11 nec facilitati inventionum deesset ornatus. Huic Alexander
 12 filius successit et virtute et vitiis patre maior. Itaque
 vincendi ratio utrique diversa. Hic aperte, ille artibus
 bella tractabat. Deceptis ille gaudere hostibus, hic palam
 13 fuis. Prudentior ille consilio, hic animo magnificentior.
 14 Iram pater dissimulare, plerumque etiam vincere; hic ubi
 15 exarsisset, nec dilatio ultionis nec modus erat. Vini nimis
 uterque avidus, sed ebrietatis diversa vitia. Patri mos erat
 etiam de convivio in hostem procurrere, manum conserere,
 16 periculis se temere offerre; Alexander non in hostem, sed in
 suos saeviebat. Quam ob rem saepe Philippum vulneratum
 17 proelia remisere; hic amicorum interfector convivio frequenter
 18 excessit. Regnare ille cum amicis volebat, hic in amicos
 19 regna exercebat. Amari pater malle, hic metui. Litterarum
 cultus utrique similis. Sollertiae pater maioris, hic
 20 fidei. Verbis atque oratione Philippus, hic rebus moderatior.
 21 Parcendi victis filio animus et promptior et honestior. Fru-
 galitati pater, luxuriae filius magis deditus erat. Quibus
 22 artibus orbis imperii fundamenta pater iecit, operis totius
 gloriam filius consummavit.

LIBER X.

1. Artaxerxi, regi Persarum, ex paelicibus centum quin-
 1 decim filii fuere, sed très tantum iusto matrimonio suscepti,
 Dareus, Ariaratus et Ochus. Ex his Dareum contra morem 2
 Persarum, apud quos rex non nisi morte mutatur, per indul-
 gentiam pater regem vivus fecit, nihil sibi ablatum existimans, 3
 quod in filium contulisset, sinceriusque gaudium ex procrea-
 tione capturus, si insignia maiestatis suae vivus in filio
 conspexisset. Sed Dareus post nova paternae pietatis 4
 exempla interficiendi patris consilium cepit, sceleratus, si 5
 solus parricidium cogitasset; tanto sceleratior, quod in socie-
 tatem facinoris adsumptos 1 fratres fecit parricidas. Ostenti 6
 prorsus genus, ubi in tanto populo non solum sociari, verum
 etiam sileri parricidium potuit, ut ex 1 liberis nemo inventus
 sit, quem aut paterna maiestas aut veneratio senis aut indul-
 gentia patris a tanta inmanitate revocaret. Adeone vile 7
 paternum nomen apud tot numero filios fuit, ut, quorum
 praesidio tutus etiam adversus hostes esse debuerit, eorum
 insidiis circumventus tutior ab hostibus quam a filiis fuerit?

2. Causa parricidii sceleratior ipso parricidio fuit. Occiso 1
 2 quippe Cyro fraterno bello, cuius mentio supra habita est,
 Aspasian, paelicem eius, rex Artaxerxes in matrimonium
 receperat. Hanc patrem cedere sibi sicuti regnum Dareus 3
 postulaverat; qui pro indulgentia sua in liberos primo factu-
 rum se dixerat, mox paenitentia ductus, ut honeste negaret 4
 quod temere promiserat, Solis eam sacerdotio praefecit,
 quo perpetua illi ab omnibus viris pudicitia imperabatur.
 Hinc exacerbatus iuvenis in iurgia primo patris erupit, mox 5
 facta cum fratribus coniuratione, dum patri insidias parat,

3 suis proposita recusantibus morte compellit, ut eos sibi fidiore
 et dominis infestiores redderet. Sed matronis tam lugubres
 4 nuptiae graviorens repentinis funeribus fuere. Itaque multae
 se ante nuptias, multae in ipsis nuptiis occisis prius novis
 maritis interficiunt et se tam funestis calamitatibus virtute
 5 ingenui pudoris eripiunt. Proelium deinde committitur, quo
 victor tyrannus captivos senatores in triumphi modum per
 6 ora civium trahit. Reversus in urbem alios vincit, torquet
 alios, alios occidit: nullus locus urbis a crudelitate tyranni
 7 vacat. Accedit saevitiae insolentia, crudelitati adrogantia.
 8 Interdum ex successu continuae felicitatis obliviscitur se
 9 hominem, interdum Iovis se filium dicit. Eunti per publicum
 10 aurea aquila velut argumentum generis praeferebatur, veste
 11 purpurea et cothurnis regum tragicorum et aurea corona
 utebatur, filium quoque suum Ceraunon vocat, ut deos non
 12 mendacio tantum, verum etiam nominibus inludat. Haec
 illum facere duo nobilissimi iuvenes, Chion et Leonides,
 indignantes patriam liberaturi in necem tyranni conspirant.
 13 Erant hi discipuli Platonis philosophi, qui virtutem, ad quam
 cotidie praeceptis magistri erudiebantur, patriae exhibere
 14 cupientes et cognatos [veluti clientes] in insidiis locant. Ipsi
 more iurgantium ad tyrannum [veluti ad regem] in arcem
 15 contendunt; qui iure familiaritatis admissi, dum alterum
 priorem dicentem intentus audit tyrannus, ab altero obtrun-
 16 catur. Sed et ipsi sociis tardius auxilium ferentibus a satel-
 17 litibus obruuntur. Qua re factum est, ut tyrannus quidem
 18 occideretur, sed patria non liberaretur. Nam frater Clearchi
 Satyrus eadem via tyrannidem invadit, multisque annis
 per gradus successionis Heracleenses regnum tyrannorum
 fuere.

LIBER XVII.

1. Per idem ferme tempus Hellesponti et Chersonesi 1
 regionibus terrae motus fuit: maxime tamen Lysimachia urbs, 2
 ante duos et xx annos a Lysimacho rege condita, eversa est.
 Quod portentum dira Lysimacho stirpique eius ac regni 3
 ruinam cum clade vexatarum regionum portendebat. Nec 4
 ostentis fides defuit, nam brevi post tempore Agathoclem,
 filium suum, quem in successionem regni ordinarat, per
 quem multa bella prospere gesserat, non solum ultra patrium,
 verum etiam ultra humanum morem perosus, ministra Arsinoë
 noverca, veneno interfecit. Haec illi prima mali labes, hoc 5
 initium independentis ruinae fuit. Nam parricidium principum 6
 secutae caedes sunt luentium supplicia, quod occisum iuvenem
 dolebant. Itaque et ii, qui caedibus superfuerant, et ii, qui 7
 exercitibus praerant, certatim ad Seleucum deficiunt eumque
 pronum iam ex aemulatione gloriae bellum Lysimacho inferre 8
 compellunt. Ultimum hoc certamen conmillitonum Alexandri 9
 fuit et velut ad exemplum fortunae par reservatum. Lysi- 10
 machus quattuor et lxx annos natus erat, Seleucus septem
 et lxx. Sed in hac aetate utriusque animi iuveniles erant 11
 imperiique cupiditatem insatiabilem gerebant; quippe cum 12
 orbem terrarum duo soli tenerent, angustis sibi metis inclusi
 videbantur vitaeque finem non annorum spatium, sed imperii
 terminis metiebantur.

2. In eo bello Lysimachus amissis ante variis casibus 1
 quindecim liberis non instrenue moriens postremus domus
 suae ruinae cumulus accessit. Laetus tanta victoria Seleucus 2
 et, quod maius victoria putat, solum se de cohorte Alexandri
 remansisse victoremque victorum extitisse, non humanum

3 esse opus, sed divinum munus gloriatur, ignarus prorsus non
 multo post fragilitatis humanae se ipsum exemplum futurum.
 4 Quippe post menses admodum septem a Ptolemaeo, cuius
 5 sororem Lysimachus in matrimonio habuerat, per insidias
 circumventus occiditur regnumque Macedoniae, quod Lysi-
 6 macho eripuerat, cum vita pariter amittit. Igitur Ptole-
 maeus cum et in gratiam memoriae Magni Ptolemaei patris
 et in favorem ultionis Lysimachi ambitiosus ad populares
 esset, primo Lysimachi filios conciliare sibi statuit nuptiasque
 7 Arsinoës, sororis suae, matris eorum, petit puerorum ado-
 8 ptione promissa, ut cum in locum patris eorum successisset,
 nihil illi moliri vel verecundia matris vel appellatione patris
 9 auderent. Fratris quoque, regis Aegypti, concordiam per
 epistulas deprecatur, professus deponere se offensam erepti
 paterni regni neque amplius a fratre quaesiturum, quod
 10 honestius a paterno hoste perceperit, omnique arte adulatur
 eum, ne Antigono, Demetrii filio, Antiochoque filio Seleuci,
 cum quibus bellum habiturus erat, tertius sibi hostis acce-
 11 deret. Sed nec Pyrrus, rex Epiri, omissus, ingens momentum
 12 futurus, utri parti socius accessisset, qui et ipse spoliare
 13 singulos cupiens omnibus se partibus venditabat. Itaque
 Tarentinis adversus Romanos laturus auxilium ab Antigono
 naves ad exercitum in Italiam deportandum mutuo petit;
 ab Antiocho pecuniam, qui opibus quam militibus instructor
 14 erat; ab Ptolemaeo Macedonum militum auxilia. Sed Ptole-
 maeus, cui nulla dilationis ex infirmitate virium venia
 esset; quinque milia peditum, equitum IIII milia, elephantos I
 15 non amplius quam in biennii usum deit. Ob haec Pyrrus
 filia Ptolemaei in matrimonium accepta vindicem eum regni
 reliquit, pacificatus cum omnibus finitimis, ne abducta in
 Italiam iuventute praedam hostibus regnum relinqueret.

1 3. Sed quoniam ad Epiri mentionem ventum est, de
 2 origine regni eius pauca narranda sunt. Molossorum primum
 3 in ea regione regnum fuit, quos Pyrrus, Achillis filius, amisso
 per absentiam Troianis temporibus paterno regno in his
 locis condidit: qui Pyrridae primo, postea Epirotae dicti
 4 sunt. Sed Pyrrus cum in templum Dodonaei Iovis ad con-
 sulendum venisset, ibi Lanassam, nepotem Herculis rapuit,

ex cuius matrimonio octo liberos sustulit. Ex his non- 5
 nullas virgines nuptum finitimis regibus tradidit opesque 6
 adfinitatum auxilio magnas paravit. Atque ita Heleno,
 filio Priami regis, ob industriam singularem regnum Chaonum
 et Andromacham Hectoris e matrimonio suo, quam in divi-
 sione Troianae praedae acceperat, uxorem tradidit, brevique 7
 post tempore Delphis insidiis Orestae, filii Agamemnonis,
 inter altaria dei interiit. Successor huic Piales filius fuit. 8
 Per ordinem deinde regnum ad Tharybam descendit: cui, 9
 quoniam pupillus et unicus ex gente nobili superesset, inten-
 10 tiore omnium cura servandi eius educandique publice tutores
 constituuntur. Athenas quoque erudiendi gratia missus. 11
 Quanto doctior maioribus suis, tanto et populo gratior fuit.
 Primus itaque leges et senatum annuosque magistratus et rei 12
 publicae formam composuit, et ut a Pyrro sedes, sic vita 13
 cultior populo a Tharyba statuta. Huius filius Neoptolemus 14
 fuit, ex quo nata est Olympias, mater Magni Alexandri, et
 Alexander, qui post eum regnum Epiri tenuit et in Italia 15
 bello gesto in Bruttis interiit. Post eius mortem frater 16
 Aeacides regno successit, qui adsiduis adversus Macedonas
 bellorum certaminibus populum fatigando offensam civium
 contraxit ac propterea in exilium actus Pyrrum filium bimum 17
 admodum parvulum in regno reliquit. Qui et ipse, cum a 18
 populo propter odium patris ad necem quaereretur, furtim
 subtractus in Illyrios defertur traditusque est Beroae, Glauciae 19
 regis uxori, nutriendus, quae et ipsa genus Aeacidarum erat. 20
 Ibi eum seu misericordia fortunae eius seu infantilibus blan-
 dimentis inductus rex adversum Cassandrum, Macedoniae
 regem, qui eum sub belli comminatione deposcebat, diu
 protexit, addito in auxilium etiam adoptionis officio. Quibus 21
 rebus moti Epirotae odio in misericordiam verso annorum XI
 eum in regnum revocaverunt, datis tutoribus, qui regnum
 usque in adultam eius aetatem tuerentur. Adulescens deinde 22
 multa bella gessit tantusque rerum successu haberi coeptus
 est, ut Tarentinos solus adversus Romanos tueri posse vi-
 deretur.